

Soạn bài: Bắc Sơn

BẮC SƠN Nguyễn Huy Tưởng

I. KIẾN THỨC CƠ BẢN

1. Ngoài các văn bản thơ, truyện quen thuộc, trong văn học còn có văn bản kịch - một loại văn bản được viết ra không phải để đọc trực tiếp mà phải cảm thụ gián tiếp thông qua hoạt động sân khấu. Bởi vậy, văn bản kịch có những đặc điểm khác cơ bản so với các văn bản thơ và truyện:

- Vai trò của lời dẫn truyện trong văn bản kịch thường rất mờ nhạt, chỉ có ý nghĩa giới thiệu bối cảnh của sự kiện.

- Lời văn trong kịch chủ yếu là lời thoại của các nhân vật trên sân khấu. Để khơi gợi được sự chú ý của người xem trong một khoảng thời gian tương đối dài, lời văn ấy phải ngắn gọn, súc tích, nhiều ẩn ý. Để thể hiện mâu thuẫn kịch, lời văn trong đó nhiều khi mang tính đối kháng gay gắt.

- Trong truyện cũng thường có mâu thuẫn nhưng mâu thuẫn trong truyện được diễn giải cụ thể, tỉ mỉ, chi tiết, có thể xen nhiều yếu tố phụ như miêu tả tình cảm, tâm trạng... Trái lại, do để diễn trên sân khấu nên mâu thuẫn trong kịch được biểu hiện tập trung và gấp gáp hơn, hầu như không có những yếu tố phụ.

2. Nhà văn Nguyễn Huy Tưởng (1912-1960) quê ở xã Dục Tú, huyện Đông Anh - Hà Nội. Ông bắt đầu viết văn từ trước 1945. Sáng tác của Nguyễn Huy Tưởng đề cao tinh thần dân tộc và giàu cảm hứng lịch sử. Từ sau Cách mạng tháng Tám, Nguyễn Huy Tưởng là một trong những nhà văn chủ chốt của nền văn học cách mạng.

3. Văn bản Bắc Sơn được trích từ vở kịch cùng tên của Nguyễn Huy Tưởng, viết về cuộc đấu tranh giữa những người dân yêu nước, ủng hộ cách mạng với những kẻ phản động, bán rẻ lương tâm, sẵn sàng quy gối làm tay sai cho giặc thời cách mạng Việt Nam còn trong trứng nước.

4. Các sự việc trong đoạn trích này diễn ra chủ yếu ở gia đình Thơm - Ngọc. Trước cái chết của cha, Thơm dần dần nhận ra bộ mặt phản bội của Ngọc. Cô vô cùng đau xót, ân hận. Thái và Cửu bị giặc truy bắt đã chạy nhào vào nhà Thơm, được Thơm che giấu và cứu thoát.

5. Trong một vở kịch, tình huống đóng vai trò hết sức quan trọng. Nó thúc đẩy nhanh diễn biến sự việc, buộc các nhân vật phải hành động, qua đó bộc lộ tính cách, phẩm chất cũng như tư tưởng, quan điểm... Xung đột kịch trong hồi bốn được bộc lộ qua tình huống hết sức căng thẳng. Ngọc dẫn bọn lính đi lùng bắt cán bộ và du kích. Thái và Cửu bị Ngọc và đồng bọn đuổi bắt lại chạy đúng vào nhà Ngọc. Tình huống ấy buộc Thơm phải có sự lựa chọn dứt khoát: hoặc là để cho Ngọc bắt cán bộ thì được yên thân, hoặc là che giấu họ ngay trong nhà mình thì sẽ vô cùng nguy hiểm. Bằng việc che giấu cho hai người, Thơm đã đứng hẳn về phía cách mạng.

Sự xuất hiện của hai người cán bộ cách mạng ở Lóp II đã đẩy mâu thuẫn kịch phát triển theo một chiều hướng khác. Trong hoàn cảnh bị địch truy bắt, lòng tin của những người cán bộ cách mạng đối với quần chúng nhân dân có ý nghĩa vô cùng quan trọng, liên quan

đến sinh mệnh của mỗi người, rộng hơn nữa là liên quan đến sự thành bại của cách mạng.

6. Trong lớp kịch này, sức hấp dẫn từ nhân vật Thơm không phải là cuộc đấu tranh giữa cái sống và cái chết, cũng không ở sự đắn đo nên che giấu hay khai báo việc hai người cán bộ đang ở trong nhà mình. Khi Cửu và Thái mới xuất hiện, Thơm có hoảng hốt nhưng chủ yếu là do bị bất ngờ. Qua phút hốt hoảng ban đầu, Thơm đã quyết bảo vệ hai người cán bộ. Cô không băn khoăn đến mối nguy hiểm khi cả gan che giấu cán bộ cách mạng mà chỉ lo lắng vì không biết bảo vệ họ như thế nào. Hoàn cảnh bức bách đã làm bật lên hành động cao đẹp của một quần chúng yêu nước. Cô nhanh trí đẩy họ vào buồng trong (theo phong tục của nhiều dân tộc thiểu số, gian buồng là nơi cấm kỵ đối với người lạ). Bằng cách táo bạo ấy, cô đã khiến cho Ngọc không mấy may nghi ngờ.

Ở Lớp III, tính chất khốc liệt và éo le của hoàn cảnh đã đẩy mâu thuẫn kịch phát triển đến đỉnh cao. Một bên là Thơm, người đã cả gan vượt khỏi tập tục, chống lại chồng, che giấu cán bộ cách mạng ngay trong buồng nhà mình. Một bên là Ngọc, đang trong cuộc vây bắt cán bộ để lập công với kẻ thù. Ngọc hoàn toàn không biết những người cán bộ mà hấn rắp tâm truy bắt để lập công lại đang ở ngay trong buồng nhà mình. Hấn nấn ná ở lại, không chịu đi ngay chỉ vì ham quần quýt với người vợ trẻ đẹp của mình.

Hoàn cảnh trở trêu đó đã làm cho tính kịch được tô đậm. Ngọc chỉ vô tình nhưng hấn càng nấn ná thì Thơm lại càng sốt ruột. Diễn biến tâm lí của nhân vật diễn ra khá phức tạp, có thể hình dung theo các giai đoạn:

Ban đầu, Thơm giả bộ ngọt ngào với chồng, lại còn tỏ ra ân hận về những lời nói không phải với chồng trước đó, mục đích để Ngọc không nghi ngờ gì.

Khi biết lối ra vườn đã vô tình bị chặn (do đồng bọn của Ngọc đợi hấn ngoài đó), Thơm cố tình nói to lên để cán bộ biết mà đề phòng, không ra theo lối ấy.

Thơm tìm cách đẩy chồng đi để nhanh chóng giải thoát cho hai người cán bộ. Điều này hoàn toàn mâu thuẫn với thái độ của Thơm ban đầu (cố giữ chồng ở nhà). Mặc dù tỏ vẻ ngạc nhiên nhưng rất may là Ngọc không nhận thấy sự bất thường đó có nghĩa gì.

Trong lớp này, mọi lời nói, hành động của Ngọc chỉ vô tình nhưng sự vô tình đó lại làm cho vở kịch thêm hấp dẫn. Người nghe, người xem hồi hộp theo dõi mọi lời nói, hành động của nhân vật Thơm. Thơm ở trong tình cảnh rất khó xử: nếu đẩy chồng đi lộ liễu quá sẽ làm cho hấn nghi ngờ. Nếu giữ chồng lại như ban đầu, biết đâu hấn chẳng ở lại thật, như thế hai người cán bộ sẽ gặp phải nguy hiểm. Bởi vậy, một mặt Thơm phải khéo nói dựa theo những lời của chồng khiến hấn không nghi ngờ gì, mặt khác lại phải tìm cách đẩy hấn đi thật nhanh.

Lòng tin và quyết tâm bảo vệ Đảng, bảo vệ cách mạng đã khiến Thơm trở nên nhanh trí, chính xác trong lời nói cũng như việc làm. Cô không những đã cứu cho hai người cán bộ khỏi bị địch bắt mà còn mang đến cho họ lòng tin vào sức mạnh của quần chúng.

7. Trong hồi bốn, Ngọc đã bộc lộ đầy đủ bản chất của một tên Việt gian bán nước. Vốn chỉ là một anh nho lại có địa vị thấp kém, Ngọc nuôi tham vọng ngoi lên để thỏa mãn lòng ham muốn địa vị và tiền bạc. Khi cuộc khởi nghĩa nổ ra, Ngọc đã rắp tâm làm tay sai cho giặc. Hấn dẫn quân Pháp về đánh Vũ Lăng - căn cứ của lực lượng khởi nghĩa, sau đó lại ra sức truy lùng những người cách mạng, đặc biệt là Thái và Cửu. Tuy Ngọc cố che giấu nhưng dần dần bản chất xấu xa của Ngọc đã bị lộ ra, điều đó càng thúc đẩy Thơm

dứt khoát đứng về phía cách mạng.

Trong hồi bốn, Thái và Cửu chỉ là những nhân vật phụ, xuất hiện trong chốc lát. Bị giặc truy đuổi, lại chạy nhầm vào chính nhà tên Ngọc nhưng Thái đã hết sức bình tĩnh, sáng suốt, đồng thời rất tin tưởng vào sự ủng hộ của quần chúng, ngay cả khi đó là vợ của một tên Việt gian. Khác với Thái, Cửu có phần nôn nóng, thiếu chín chắn. Anh nghi ngờ Thom, thậm chí còn định bắn cô...

Việc tác giả xây dựng những tính cách vừa đối lập vừa khác biệt ấy cũng là yếu tố quan trọng góp phần thúc đẩy hành động kịch, đồng thời tạo được sức cuốn hút đối với bạn đọc.

8. Tuy mâu thuẫn chưa được đẩy đến mức gay gắt, quyết liệt nhưng đoạn trích (và tác phẩm nói chung) đã tạo nên được sức hấp dẫn lớn đối với người đọc, người xem bởi nó đã đặt ra và giải quyết được những vấn đề lớn của cách mạng: đó là mối quan hệ giữa cách mạng và nhân dân, là lòng tin của người cán bộ cách mạng vào tình cảm yêu nước cũng như lòng nhiệt tình cách mạng của quần chúng. vở kịch đã chứng minh rằng: khi đã được nhân dân tin yêu và bảo vệ, những người chiến sĩ cách mạng có thể vượt qua bất cứ trở ngại, khó khăn nào.

II. RÈN LUYỆN KĨ NĂNG

1. Luyện đọc kịch, thể hiện lời đối thoại, phân biệt lời dẫn chuyện.

2. Tóm tắt:

Các sự việc trong đoạn trích này diễn ra chủ yếu ở gia đình Thom - Ngọc. Trước cái chết của cha, Thom dần dần nhận ra bộ mặt phản bội của Ngọc. Cô vô cùng đau xót, ân hận. Thái và Cửu bị giặc truy bắt đã chạy nhầm vào nhà Thom, được Thom che giấu và cứu thoát.